

نقش و تاثیر گذاري معماران معاصر در تحولات معماری و ساختمان سازی

مهدي محمودي* کارشناسي ارشد، دانشکده فني مهندسي، دانشگاه آزاد اسلامي واحد ساوه، ايران une1414@gmail.com

محمد بهزاد پور دکتری، گروه معماری، دانشگاه آزاد اسلامي واحد هشتگرد، ايران Mohammad.behzadpour@hiau.ac.ir

چکیده:

تفکرات معماران در دوران های مختلف از گذشته تا کنون تاثیر و نقش فراواني در ايجاد تمدنها و پيشرفت کشورها داشته اند، از زمانهای دور معماران و آثار معماری نشان دهنده رشد يا عقب ماندگی کشورها بوده است. همانطور که حتی پیامبر(ص) نیز با بعثت خود اقدام به بنای خانه ها با شرایط ویژه که در قرآن و روایات بیان شده است، نمود و تاثیر معماران و معماری را بیش از پیش نشان میدهد. با گذشت زمان شاهد تحولات فراواني در ساخت بنا، شکل و فرم سازه ايجاد شده است. در این مقاله تلاش شده است تا با بررسی معماری ایران در دوران بعد از 1300 شمسی نقش معماران و میزان اثرگذاری آنان در تحولات معماری و ساختمان سازی به این سوال پاسخ دهیم که نقش معماران در پیشرفت و توسعه جامعه متمدن چگونه است و معماران باید چه شرایطی را برای ارتقاء معماری در پیش روی خود قرار دهند. با مطالعات تاریخی و بررسی سبکهای مختلف معماری و کتابهای تاریخی و همچنین آثار معماری خلق شده توسط معماران مشخص میگردد که در چه دوره هایی شاهد پیشرفت و در چه دوره هایی شاهد عقب ماندگی در معماری بوده ایم. و هدف این پژوهش نیز یافتن بهترین راه و سبک برای پیشبرد معماری و ساخت ساختمانها با توجه به تجارب معماران معاصر و بهره گیری از نقاط ضعف و قوت آنان میباشد. و امید است که مهمترین دستاورد این مقاله ايجاد سبک جدیدی از معماری که با توجه به فرهنگ، آداب و رسوم و سنتهای مردم ایران تدوین شده باشد مد نظر معماران قرار گرفته از تقلید کورکورانه از معماری های کشورهای دیگر جلوگیری شود. و بتوانیم تکنولوژی و پیشرفت را در چهارچوب مسایل فرهنگی و دینی خود پیاده نماییم. و مهم ترین نکته این است که باید نسبت به تلاشهای معماران گذشته اشراف کاملی داشته باشند تا بتوانند از آن تجارب بهره کافی را برده و بتوان بهترین سبک معماری معاصر را ايجاد نمود. در این پژوهش با تحلیل توصیفی و تطبیقی، بنا ها و ساختمانهایی که توسط معماران معاصر طراحی و اجرا شده اند، شناسایی و طبقه بندی میشوند و در مرحله بعد به تحلیل اطلاعات و تفسیر آنها پرداخته خواهد شد. و تلاش میشود انواع طراحیها، نحوه معماری، شهرسازی، بلند مرتبه سازی، انواع مصالح ساختمانی و تکنیک های ساخت و سایر عوامل تاثیر گذار در معماری توسط معماران تاثیر گذار ایرانی و خارجی در این دوران بدقت مورد بررسی قرار گیرد تا درک عمیقی از تحولات معماری بدست بیاید. و گرایش های جدیدی بوجود بیاید تا حرکت معماری در مسیر تکامل خود و بدرستی ادامه پیدا کند و به اوج اعتلای معماری در دوران معاصر دست پیدا کرد. و در این میان هنر طراحی معماری و طراحی سازه نقش مهمی در ايجاد تحول در معماری دوران معاصر داشته است که میتوان گفت در میان سالهای 1340 تا 1350 شمسی به اوج خود می رسد. و گیديون در کتاب "فضا، زمان، معماری" اینگونه میگوید: هر بینش جامع مستلزم پیوستگی اندیشه در گذشته و آینده است " (گیديون، 1353: 12) در سالهای اخیر با توجه به نیاز به وحدت و انسجام بخشی به ساختمان سازیها ضرورت مراجعه به آثار ارزشمند میراث معماری معاصر ایران بسیار ضروری میباشد و نمای ساختمانها، سبکهای معماری، سیمای شهری در معماری کنونی دارای جایگاه ویژه ای میباشد.

واژگان کلیدی: معماری، معاصر، تحولات ساخت، معماران، شهرسازی

مقدمه

معماری در دوران معاصر شاهد تحولات فراوانی بوده است و معماران مهمترین نقش را در ایجاد تحولات داشته اند، تحولاتی که در نهایت کشورها را به توسعه و پیشرفت میرسانده است. سید هادی میرمیران نیز بارها در صحبتها و نوشته های خود به آن پرداخته است وی معتقد بود معماری معاصر ایران گرچه در بخش عمده خود، همواره دغدغه تاریخ معماری ایران را داشته و تلاشهایی را در جهت برقراری پیوند با معماری گذشته و تداوم آن به عمل آورده است، لیکن توجه معماری ایران به معماری گذشته، بیشتر سطحی و ظاهری بوده و توجه چندان عمیقی به روح کلی معماری گذشته و نیز اصول و مبانی آن و به کارگیری این اصول و به ویژه تکامل آن، نداشته است. باید توجه داشت که تحولات دوران مدرن بسیاری از جنبه های فرهنگ و حیات اجتماعی را با چالش و تکاپو روبرو کرده است. در اوایل قرن بیستم دولتمردان ایران با توجه به سفرهای خود به غرب متوجه عقب ماندگی خود در زمینه معماری و ساخت مسکن شدند و با دعوت از معماران خارجی به ایران اقدام به شروع فصل جدیدی از معماری در ایران نمودند، در این دوران میبایست بیشتر نقش و تاثیر گذاری معماران خارجی را مورد بررسی قرارداد، این معماران در بنیان گذاری شیوه جدید آموزش معماری و ساختمان سازی نقش بسزایی داشتند. همچنین تاثیر زیادی که معماران خارجی بر معماری بومی و سنتی ایران داشتند که در آثار معماری مشهود میباشد.

تحولات معماری را میتوان از چند زاویه مورد بررسی قرارداد اول در زمینه تکنولوژی های ساخت که به میزان محدودی توسعه یافت و سپس با رشد بسیار کمی ادامه پیدا کرد و دوم تحولات در ناسازی و ظاهر بنا ها میباشد و سوم تحولات در فضاهای معماری، فضاهای داخلی و خارجی و تغییرات آن مورد بررسی قرار میگیرد.

"معماری ایرانی دارای ماهیت وجودی اساسی است، اصول و ارزشهای اسلامی باید در آن هویدا بوده و همگام با فرهنگ جامعه باشد. در گذشته، شکل گیری شهرهای اسلامی بر اساس باورها و اعتقادات دینی و مذهبی صورت می گرفته است، در حالی که در عصر معاصر شهرهایی بوجود آمده اند که کاملا با ارزشهای دینی مطابقت ندارند و گاهی این ارزشها نادیده گرفته شده اند." (قربانی، 1392) در معماری دوران قاجار ترکیبی از فرهنگ ایرانی اسلامی بود و بنابراین، اصول معماری اسلامی مانند عدل و عفت در ساختار فضایی معماری مورد توجه قرار میگرفت و جزء یکی از مشخصه های مهم معماری سنتی ایران، پایبندی معمار به اعتقادات و اخلاقیاتش بشمار میرفت. اما از دوران قاجار با شروع معماری نوین در ایران بر اثر تحولات سیاسی، جریان زندگی اجتماعی و اقتصادی ایران تغییر نمود و سیمای شهر و شهرنشینی متحول گردید.

در تحقیق حاضر بدنبال پاسخ به سوالات زیر هستیم:

1. تحولات معماری در دوران معاصر، ویژگیهای آن و نقش معماران معاصر در ایجاد و تغییر شکل معماری و میزان تاثیر گذاری معماران معاصر بر این تحولات به چه میزان میباشد؟
2. آیا معماران معاصر توانسته اند مسیر و راهکارهای مشخصی برای معماری و ساختمان سازی با توجه به فرهنگ اسلامی تبیین نمایند؟

پیشینه تحقیق :

درباره معماری معاصرو تحولات این دوران تحقیقات زیادی بعمل آمده است؛ اما درمورد انطباق این تحولات با معماری اسلامی تحقیقات اندکی وجود دارد؛ مانند چالشهای معماری و شهرسازی ایران از منظر اخلاق اسلامی بررسی تطبیقی معماری سنتی و معاصر؛ از محمد باقر ولی زاده اوغانی و سید سجادهامیون (ولی زاده، 1400) و مقدمه هایی بر برخی عوامل تاثیر گذار بر معماری معاصر ایران در فاصله سالهای 1320 تا 1357 شمسی؛ ناصر ثابت ثانی، که بر نقش عوامل تاثیر گذار بر معماری معاصر ایران در دوران معاصر بررسی شده است. (ثابت ثانی، 1390) بررسی نقش حکومت، مردم و معماران در پیدایش کوی های مسکونی کوتاه مرتبه در تهران در دوره پهلوی دوم؛ حامد طالبی، عیسی حجت، محمد فرسیان؛ بر روند تولید مسکن و ساخت وسازها در تهران و حواشی آن با الگوهای تازه معماری و سبک نوینی از سکونت در تهران تکیه داشتند، که بعدها جذب بافت شهری پایتخت شدند و امروزه اثراتی از نام و ساختار یا بافت کالبدی آنها در مناطق مختلف مشاهده میشود. (طالبی و دیگران، 1393)

بررسی مقولات کلیدی در ادبیات معماری معاصر ایران: 1325-1394 ش، حمید رضا پیشوایی، زهرا میرزایی، سینا زارعی حاجی آبادی، نکاتی چون نسبت معماری امروز با معماری گذشته، معماران، مفاهیم و زمینه ها، سخنان هنجاری، نسبت معماری معاصر ایران با جهان، طرز پرداختن به آثار معماری، مقاطع زمانی، طرز

پرداختن به تاریخ معماری و مدرنیته در طی هفتاد سال گذشته مباحث مربوط به آثار معماری و معماران و روایت تاریخ و آسیب شناسی معماری مورد بررسی قرار گرفته است. (پیشوایی و دیگران، 1394) با انتشار کتاب معماری برای مردم فقیر نوشته حسن فتحی در ایران با بومگرایی معماران دهه 1350 مانند اردلان و دیبا و جبهه دیگری یافت. نوآوری که در این مقاله به آن دست پیدا کردیم این است که با نگاه به گذشته صدساله معماری ایران و فراز و نشیبها و نقش معماران در این دوران بتوانیم چشم اندازی به صدسال آینده معماری در کشورمان داشته باشیم و از این مطالعات و تحقیقات برای ایجاد و تدوین سبک جدیدی از معماری که راهگشای مشکلات فعلی بوده، با استفاده از تکنولوژی جدید و تطبیق آن با فرهنگ بومی، محیطی امن و راحت برای زندگی ایجاد نمود.

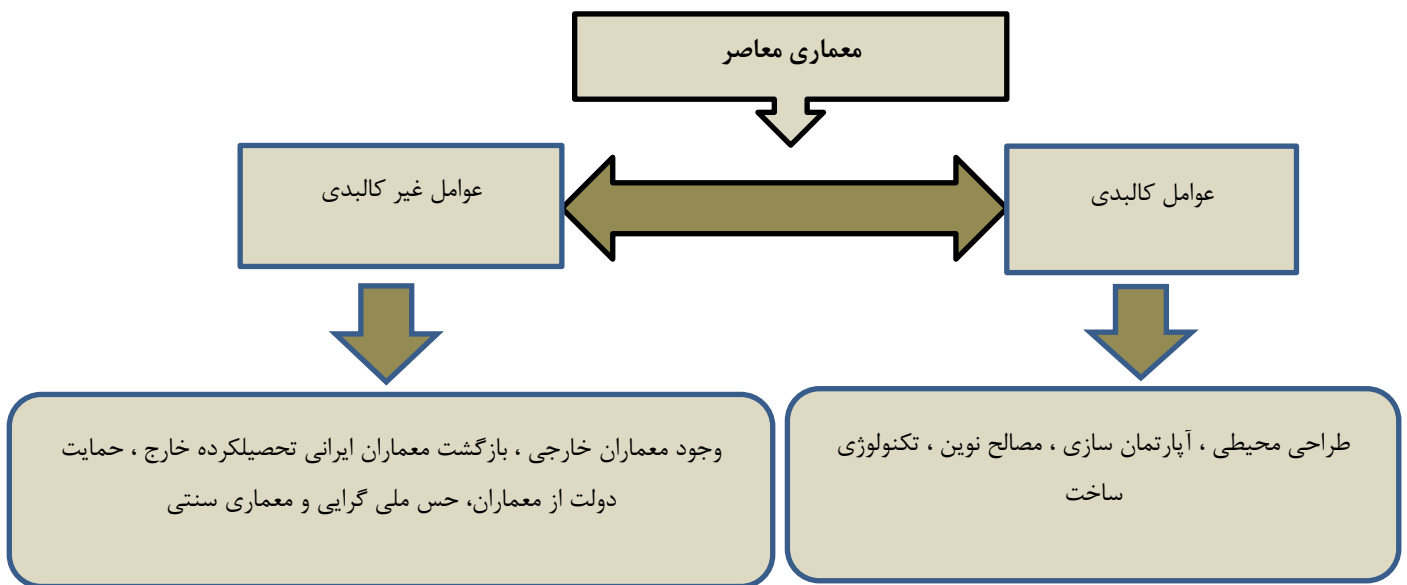
جدول 1: پیشینه تحقیق در زمینه نقش معماران بر تحولات معماری و ساختمان سازی (ماخذ: نگارندگان)

موضوع	سال نشر	نویسندگان	خلاصه ای از مطالب
1	1400	محمد باقر ولی زاده اوغانی و سید سجادهمایون	بررسی تحولات در معماری و نقش اسلام در معماری را مورد مطالعه قرار داده است.
2	1390	ناصر ثابت ثانی	نقش عوامل تاثیر گذار بر معماری معاصر ایران در دوره قبل و بعد از انقلاب بررسی شده است
3	1393	حامد طالبی، عیسی حجت، محمد فرسیان	؛ بر روند تولید مسکن و ساخت وسازها در تهران و حواشی آن با الگوهای تازه معماری و سبک نوینی از سکونت در تهران تکیه داشتند
4	1394-	حمید رضا پیشوایی، زهرا میرزایی، سینا زارعی حاجی آبادی	نکاتی چون نسبت معماری امروز با معماری گذشته، معماران، مفاهیم و زمینه ها، سخنان هنجاری، نسبت معماری معاصر ایران با جهان
5	1350	حسن فتحی	در ایران با بومگرایی معماران دهه 1350 مانند اردلان و دیبا معماری و جبهه دیگری یافت.

مبانی نظری:

عوامل مختلفی در ایجاد تحول در صنعت ساختمان نقش دارند و تطابق این عوامل در کنار برای ایجاد تحولات بنیادین بسیار مشکل و پیچیده می باشد. چنانکه اگر یکی از این شرایط نتواند شکل بگیرد برای تمام این مجموعه مشکلاتی پیش خواهد آمد. اگر به عنوان کسی که در آن دوران نبوده، بخواهیم حال و هوای تکنولوژی ساختمان را در میان قشر متخصص معماران دریابیم، شاید جایی بهتر از مجله (هنر و معماری) نباشد که با کمکهای ارزنده و تشویق آمیز اشرف پهلوی (شماره 44-43 هنر و معماری 1، 2536) منتشر میشود و هیئت تحریریه ای از معماران و هنرمندان معروف آن زمان دارد و حتی از اروپا و آمریکا مشترک می پذیرد. در خلال آگهی های نسبتا پر زرق و برق این مجله، در سالهای 55 تا 57 میتوان انواع تکنولوژیهای به روز آن زمان را از استخوانبندی بنا تا نازک کاری و عایق کاری را دید.

نمودار 1: مولفه های اثر گذار بر معماری معاصر (ماخذ: نگارندگان)

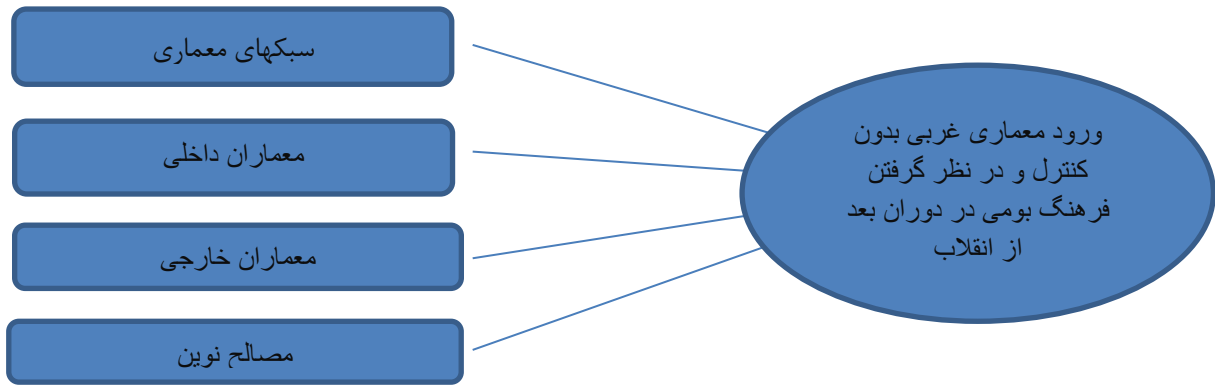
اینگونه به نظر میرسد که دست کم تکنولوژی صنعتی و نیمه صنعتی بتن در ایران در اوج است؛ زیرا انواع تولیدات صنعتی (پیش ساخته) همچون شیوه تونلی برج سازی تا نماسازی پیش ساخته برجهای سامان بلوار کشاورز تهران نیز ساخته شده است. بنابراین شاهد نقش تطبیقی معماران و استفاده از انواع مصالح نوین و پیشرفته هستیم که به صورت مکمل با هم باعث حرکت و ایجاد تحول در ساختمان سازی میشوند. استفاده از تکنولوژیهای روز دنیا برای معماران کمک بزرگی بوده تا بتوانند در طراحی های خود به بهترین شکل و با محدودیتهای کمتر اقدام به طراحی نموده و آثار ارزشمندی را ابداع نمایند. اگرچه این نوگرایی ها در زمان پهلوی دوم آشفتگیهایی ایجاد نمود اما اساتید و روشنفکران معماری و هنر تلاش کردند به نوعی معماری نوین غربی را در کنار معماری سنتی و کهن ایران زمین قرارداد و به آن غنا ببخشند. و موجب غنا و ارتقاء معماری بومی ایران گردند.

"در این سالها هنرمندان ایرانی که دل در گرو فرهنگ بومی خود داشتند توانستند مکتب سقاخانه را پایه ریزی کنند و نقاشی قهوه خانه نیز بر خلاف جریانهای نقاشی اکدمیک و نگارگری جدید، خارج از حوزه ی هنر رسمی رشد کرد و بارزترین جلوه هایش را در عصر پهلوی به نمایش گذاشت. (

معماری در دوران معاصر در بین سالهای 1320 تا 1357 رشد فراوانی داشت بعنوان مثال جناب آقای عبدالعزیز فرمانفرمائیان بنیان گذار اولین دفتر مهندسی مشاور در سال 1333 اتفاق افتاد همچنین وجود معماران خارجی با دانش روز دنیا و افتتاح و افزایش دانشکده های معماری، برگشت معماران ایرانی فارغ التحصیل در خارج از کشور و سایر عوامل تاثیرات فراوانی چه از نظر حجم، عملکرد، تکنولوژی، فرم بناها را بوجود آوردند. و تاثیرگذاری ناهمگون مسایل اقتصادی، سیاسی و اجتماعی باعث شده مسیر حرکت معماری در فراز و نشیب قرار گیرد و همواره با شکلی ثابت به حرکت خود ادامه ندهد.

با شروع آموزش معماری در سال 1306 در دارلفنون زمینه های پیشرفت در معماری آغاز گردید و اولین معماران اکادمیک شروع به تحصیل نمودند و سپس در سال 1319 با افتتاح دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه تهران گام بزرگی در جهت رشد و ارتقاء معماری گذاشته شد و معمارانی همچون محسن فروغی پایه های آموزش اکادمیک معماری را در دانشگاه بنا نهادند و نتیجه این تلاشها در دوران معاصر باعث شد در سالهای 1340 تا 1350 اوج دوران معماری ایران را شاهد باشیم استفاده از تکنولوژی روز دنیا و نبوغ معماران این زمان و ارتباط این معماران با معماران خارجی و معماری خارجی باعث اعتلای معماری در این دهه گردید. معماران از جمله نخستین کسانی بودند زمینه استفاده از مصالح و تکنولوژی های جدید را یافتند.

" محصولات جدید مانند آهن، شیشه و سیمان به سرعت بعد از قرنهای حرکت یکنواخت، توانست خود را با چهره ی متفاوت در ظاهر و عبور نشان داد و در واقع معماری اهمیت خویش را در معماری جدید در ساختمان سازی از عوامل موثر در تغییر چهره ی بناها اروپا آغاز کرد. " (کرامت و دیگران، 1391)

در معماری دوره پهلوی دوم که بین سالهای 1320 تا 1357 به طول انجامید در حالی بود که همزمان معماری مدرن متاخر غرب اتفاق افتاد و ایران نیز با کمک معماران بازگشته از خارج و تحصیلکرده در غرب مکاتب و تفکرات معماری مدرن نیز به همراه آنها وارد کشور گردید معماران و معماری ایران با کمک دانشکده هنرهای زیبای تهران و مکتب باهاواس و مکتب مدرنیسم و معماری بین الملل راههای متفاوت و گوناگونی را در پیش گرفتند. و همچنین با ورود معماران شناخته شده بین المللی به صحنه معماری ایران کیفیت معماری ایران به استانداردهای حرفه ای و سطح بالایی دست یافت و ارتقاء فراوانی را مشاهده نمود که حتی عده ای این دوران را دوره بیداری حرفه ای در معماری نام نهاده اند. همانطور که شاهد هستیم معماری کنونی در کشور بدون توجه به اصول و ساختارهای ضروری فرهنگی و اجتماعی در مسیری قرار گرفته که تامین کننده نیازهای ذاتی و شخصیتی ایرانیان نیست و تحولات تکنولوژی ساختمان و نحوه ساختمان سازی و معماری و نحوه تغییر نگرش فرهنگی به تکنولوژی و معماری ساختمانهای مسکونی نیاز به بررسی دارند و تحلیل و یافتن دیدگاه نگرش با سود محوری اقتصادی، رابطه تنگاتنگ این مسایل با یکدیگر مورد توجه قرار گیرند. عدم توجه به تحولات معماری باعث اختلال در هویت ملی و نادیده گرفتن تحولات وسیع تکنولوژی میشود. عدم شناخت سیر مراحل معماری باعث ضعف در طراحی، معماری و شهرسازی میشود.

" فرایند تحولات کالبدی معماری ایران (تهران) به دوره ی قاجار بر می گردد. معماری این دوره را باید امتداد معماری صفوی دانست که در مقطعی از زمان با معماری غربی امتزاج می یابد. از این زمان و بخصوص در زمان ناصرالدین شاه معماری ایران که همانند زنجیری به گذشته متصل بود، متاسفانه بر اثر خودباختگی و سیاست های استعماری گسسته شد که این گسستگی باعث انحطاط تقریبی معماری ما و حضور معماری تقلیدی، تلفیقی (التقاطی) گردید که با ورود به دوره پهلوی و تأثیر پذیرفتن از شرایط اقتصادی، سیاسی ... آن زمان و ورود معماری مدرن غرب این تحولات بیشتر نمایان شد. " (جلیلی، ادیبی، 1395)

عکس شماره 2: ساختمان موسوم به «جیب» در منطقه ۱۲ تهران (سایت

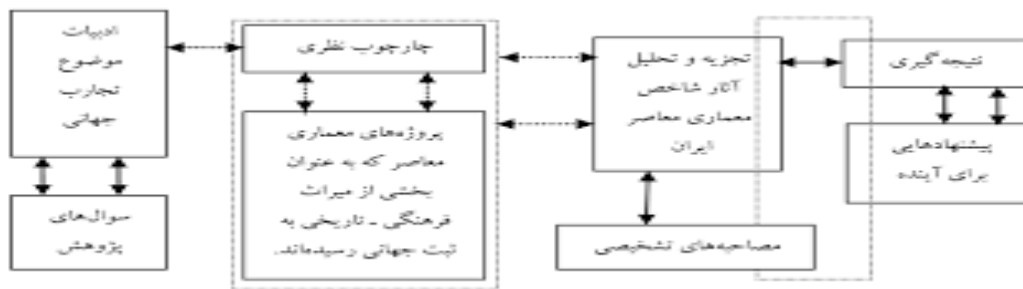

عکس شماره 1: سردر وزارت خارجه (ایرنا، 1398)

کجارو، 1398)

ریشه یابی مکاتب مختلف از اهمیت خاصی برخوردار است و با شناخت نحوه ورود این مکاتب، میتوان عوامل تاثیر گذار در معماری را شناخت و در صورت عدم شناخت این مکاتب و ریشه های آنها مطمئناً باعث ضعف و کجروی در معماری خواهد شد. در نتیجه مسئله شناخت مکاتب در معماری دارای اهمیت خاصی بوده و یافتن دیدگاهها و تفکرات معماران و میزان اثر گذاری آنها بر معماری میتواند راه گشایی برای معماری آینده کشور باشد با نگاهی به تاریخ خواهیم یافت که گرایش به معماری مدرن و مدرنیسم از سالهای میانی حکومت رضا شاه، از طرف معمارانی مانند گابریل گورکیان، وارطان هاوانسیان، پل آبکار، رولان مارسل دوبرول، حمایت میشد و معماری این افراد تحت تاثیر معماری مدرن مکتب وین و معماری فرانسه و معماری آرت نووی اکسپرسیونیست آلمان قبل از دهه 1930 شکل گرفت. بعنوان مثال اینگونه است تفکر معمار وارطان هاوانسیان که نماینده این گروه و شیفته جریان تجدد خواهی عصر رضا شاه بود، در یادداشت های خود معماری مدرن ایران را با کشف حجاب مقایسه میکرد و معتقد بود همانگونه که زنان پیش از این در زیر چادرهای سیاه محبوس بودند خانه ها نیز زیر دیوارهای کاهگلی و بلند محصور بودند و معماری مدرن با به کار بردن شیشه و آهن بناها را از حجایی که گرفتارش بودند رهانید.

نمودار 1: فرآیند ساختار پژوهش و متدولوژی تحقیق (ماخذ: مهدوی نژاد، 1392)

در عالم هنر هر هنرمندی و هر دست اندر کار امور هنری باید یک اطلاعات مفصل و عمیقی از گذشته هنر داشته باشد. هنرمند باید به تکنیک و روش کار خود بلکه به روش هایی که از گذشته متداول بوده و با مکاتب گذشته آشنایی داشته باشد و مطالعه و تجزیه و تحلیل کرده باشد و بداند معماری و هنر از کجا حرکت کرده تا به اینجا رسیده و او در ادامه این سیر تحول، چه رسالتی دارد. بنابراین برای درست فکر کردن و درست عمل کردن باید از تاریخ و سوابق اطلاعات کافی داشته باشد. یک آرشیتکت باید با تمامی این مسایل آشنایی مکفی داشته باشد. و این نکته بسیار ضروری است که معماران با تفحص در اصول معماری سنتی و الهام گرفتن از آن بتوانند آنرا به بهترین شکل در کنار معماری مدرن قرار داده از آن استفاده های لازم را ببرند. معماران در پی بازشناسی هویت معماری بومی که شاکله آن، ارتباط با زمان، ویژگیهای فرهنگی، سنتی و شرایط اقلیمی اقدام به طراحی و اجرای پروژه های خود مینمایند که نشان دهنده ضرورت و اهمیت بررسی مسایل و سابقه تاریخی معماری میباشد.

ضرورت این تحقیق آنجا نمایان میشود که پیشرفت تکنولوژی، صنعتی شدن شهرها و نفوذ معماری غرب بازتابی موثر را در زندگی و سلیقه مردم داشته است.

"فرم یکی از مفاهیم بنیادین در معماری معاصر ایران است که معماران ایران زمین از گذشته های دور تاکنون تلاش کرده اند آن را در آثار معماری خود به کار گیرند. به وجود آمدن گرایش های جدید در معماری باعث شده توجه به فرم، در معماری معاصر نیز امتداد یابد." (مظفری، 1400) از یاد رفتن معماری سنتی معادل از یاد رفتن فرهنگ مردم میباشد. لذا در دوران معاصر برای بازگرداندن روح به بناها و شهرها باید راه حلهای معماری ارائه نمود و باید در نظر داشت معماری سنتی با همان شیوه ساخت و ساز و مصالح قدیمی با سلیقه و تکنولوژی جوامع امروزی اندکی دور می باشد. و این ضرورت را روشن میسازد که وظیفه معماران چقدر دشوارتر و سخت تر میشود و لازم است با توانایی های فردی خود بتوانند راه حل و راه کارهای موثری را ابداع نمایند تا بتوانند پاسخگوی جامعه و مردم ایران شوند. در جدول زیر نمونه هایی از سبکهای متفاوت معماری در دوره دوم پهلوی دوم نشان داده شده است که نشان دهنده تنوع و تفاوت در طراحی بناها میباشد و نشان دهنده نیاز و ضرورت بیشتر برای شناخت معماران و سبکهای معماری معاصر است.

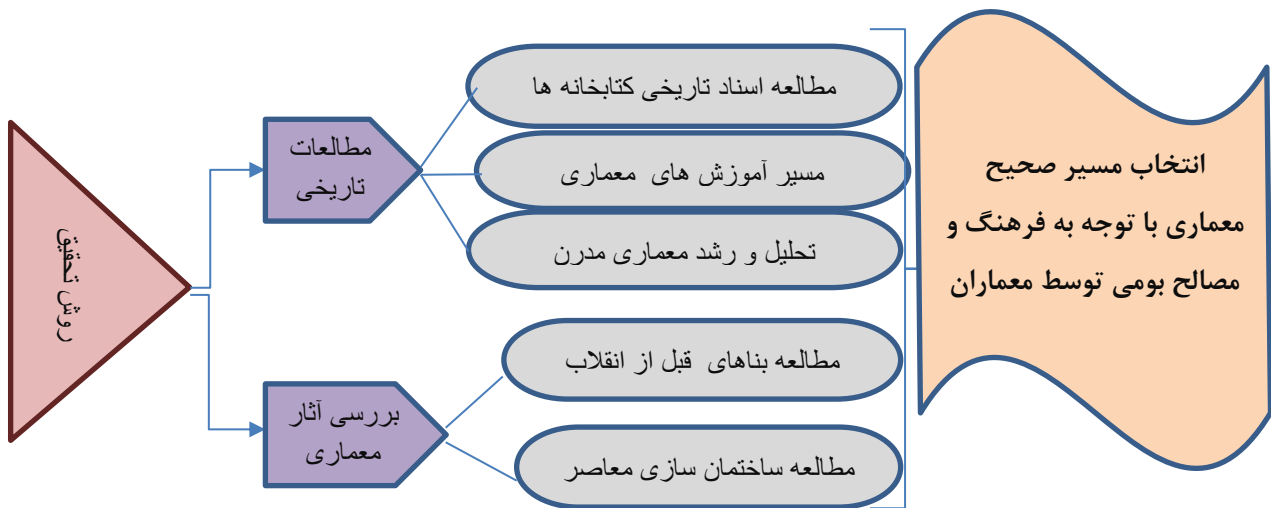
جدول شماره 1: نمونه هایی از سبک های معماری در بناهای عمومی دوره پهلوی دوم (ماخذ: نگارندگان)

نام سبک بنا	نام بنا	سال ساخت بنا	معمار
1 معماری سنتی و سنت گرا	هتل شاه عباسی	1336	آندره گذار
2 معماری مدرن آرت دکو	ساختمان اداری جیب	1320	وارطان هاوانسیان
3 معماری مدرن متاخر سبک بین الملل	ساختمان گروه صنعتی بهشهر	1349	نادر اردلان هوشنگ جاهد
4 مدرنیسم ایرانی یا معماری نوگرای ایرانی	موزه هنرهای معاصر	1346	کامران دیبا

روش تحقیق:

در مطالعات اولیه و با اثبات نیازها، پژوهش حاضر با مطالعه تحلیلی تاریخی و بررسی متون جامع با رویکرد غالب کیفی در گردآوری و تحلیل اطلاعات انجام شده است و با پژوهش و تحقیق از اساتید بزرگ معماری و بررسی آثار، بناها و طرحهای معماری دوران معاصر یافتن جایگاه معماران و نقش آنان در توسعه و پیشرفت جامعه، نتایج مفید و موثری در این زمینه حاصل شد که میتواند در مسیر معماران و معماری در دوران کنونی راه گشا و روشن کننده مسیر رشد و اعتلاء معماری و ساختمان سازی خواهیم بود و همینطور نتایج دخالتهای فرهنگی و سیاسی در معماری توسط دولت و افراد مذهبی در معماری و ایجاد تغییر مسیر توسط سیاست و مذهب بررسی گردید. آثار موفق و ناموفق در ساخت بناها مورد ارزیابی قرار گرفته و هم اکنون میتوان با مطالعه این مقاله و یافتن مسیرها و خط مشی های معماری در دوران معاصر مسیرهای مناسب و با اثربخشی بیشتر را یافت و حرکت معماری مفید، موثر و با سرعت بیشتری به رشد خود ادامه داده و دیگر آزمون و خطاها اتفاق نیافتد. این تحقیق بر آن است تا دانش پایه را در مورد ابعاد تحولات معماری و سیر تکامل و تغییرات ایجاد شده در این زمینه را بررسی و تکمیل نماید. عواملی مانند معماران خارجی، حمایت دولتها، مصالح نوین به یافتن شناخت کافی و یافتن مسیر مناسب در معماری و تحولات آن به مطالعه و بررسی نقش معماران و اثر گذاری آنها بر معماری پرداخته است.

نمودار شماره 2: بیان روش تحقیق (ماخذ: نگارندگان)

در این پژوهش نگارندگان تلاش نموده اند تا با استفاده شیوه مطالعاتی، کتابخانه ای و میدانی و جمع آوری اطلاعات تاریخی و تفسیر آنها و توصیف بخشهای مختلف تاریخ و همچنین با مطالعات طولانی مجلات تاریخی و استخراج نمونه های متعدد در یک مجموعه به دوره های مختلف تاریخی اشاره کرده است این گزارش بصورت یک تحقیق تاریخی در زمینه معماری و ساخت و ساز در ایران بوده است. از مهمترین ابزارهای گردآوری اطلاعات، مشاهده و بررسی میدانی و مطالعات کتابخانه ای جهت مبانی نظری و مجلات علمی را میتوان نام برد و سپس به بررسی انطباق پذیری معماری ایران با مولفه های اسلامی در معماری سنتی و معاصر بهره گرفته شده است. و نقش معماران معاصر ابتدا بصورت انفرادی و سپس به بررسی مجموع سیر حرکتی معماری پرداخته است تا بتوان به خوبی متوجه نقاط قوت و ضعف معماری گردید و بتوان در ادامه راه سرمشقهای خوبی برای معماران و دانشجویان و علاقمندان معماری ایجاد نمود.

نگاهی به وضعیت تکنولوژی ساختمان سازی در ایران

دوران رضا شاه در حقیقت دوران آغاز تحمیل مدرنیزاسیون در جامعه و ساختمان سازی است، دوران پهلوی دوم زمان تثبیت مدرنیزاسیون با شرایط داخلی و فرهنگی مردم ایران بوده است تاثیر گذاری نامحدود عوامل خارجی، توسعه آموزش مدرن از سطوح پایین تا دانشگاهها و رشد نظام اداری دولتی و خدمات دولتی مدرنیته تحمیلی را به تدریج در جامعه نهادینه کرد. گسترش سیستمهای پیش ساخته که تقلیدی مناسب و بجا از غرب بود باعث ساخت بناهای موثر و زیبایی شده است مثلا در طرح مجموعه ورزشی اهواز که طرح و تصاویری از بخشهای اجرا شده آن در سال 1356 در مجله هنر و معماری شماره 42-43 به چاپ رسیده است پوشش سالن شنا با دهانه متغیر 70 تا 80 متر با سازه فضاکار و پایه های مورب بتنی، در زمان خود کار پیشرفته ای را نشان میدهد. گذشته از تکنولوژی های سازه های ساختمان در دیگر زمینه های تکنولوژی ساختمان نیز تحولات بسیاری ایجاد گردید. "مطالعه بر روی انرژی خورشیدی از سال 1348 آغاز گردیده در زمینه عناصر غیر سازه ای و پوششها، دیوار گچی یا پانلهای گچی پیشساخته را برای انواع کاربردها از دیوار جدا کننده تا سقفهای اکوستیک و تزئینی را ارائه میدهد." (نقابت 2536 مجله هنر 42-41)

در دوران بعد از انقلاب و دوران امروزی 80 درصد ساختمانهای روستایی ما در سالهای اخیر با خشت و گل و تیر چوبی (با تکنیک ابتدایی) و 28 درصد ساختمانهای شهر نیز به همین شکل، بنا شده است؛ در حاشیه شهرها حصیرآبادها و حلبی آبادها از این تصویر نیز عقب تر رفته است؛ در شهرهای بزرگ نیز تنها برخی مصالح به نوعی پیشرفت و تحول را نشان میدهد. "در ساختمانهای آجری با تیر آهن و طاق ضربی که 70 درصد ساختمانهای شهری را شامل میشود، دیوار آجری به همان شکل بالا میروند و تیر آهن و آجر و ملات سیمان یکی از مهمترین محصولات بوده و فاصله بین دو تیر را پر میکنند." مسکن و تکنولوژی. 1358. جامعه و معماری (19-20-21) 6-7

"سیر صعودی تکنولوژی جهان و ارتباط زنجیره ای فن آوری ها، صنعت مسکونی سازی را به سوی استفاده از مصالح نوین و تکنولوژی های پیشرفته ساختمانی هدایت می کند، زیرا سیستم های رایج صنعت ساختمان در ایران دیگر پاسخگوی نیاز مبرم ساخت فضاهای مسکونی با عملکرد مطلوب تر نیست، همچنین سرعت و کیفیت نازل سیستم های مرسوم در مواردی باعث ناتمام رها شدن ساخت ساختمان ها در ایران می گردد." (خضریان و دیگران، 1395)

در دوران پس از انقلاب با قطع شدن ارتباط با خارج و خالی شدن صحنه از رقابت و تکنولوژی های روز دنیا باعث شد تا معماران در برابر جامعه قرار گیرند و این مسئولیت اجتماعی در مقیاس وسیعی به آنها سپرده شد. در سالهای ابتدایی انقلاب اسلامی با حوادث پیاپی برای جامعه مهندسی و ساختمان سازی، معضل اسکان را روز به روز با دشواری و سختی های بیشتری روبرو میسازد. در این بین از طرفی فقر مردم که کیفیت پایین مسکن را مطرح میسازد از طرفی دیگر حوادث طبیعی و مسائل بازسازی ناخواسته پیش می آید. و بدنبال آن آغاز جنگ تحمیلی عراق علیه ایران معماری را به فقرا میکشاند. اگر چه در گیر و دار این آشفتگی چالشهایی برای منسجم سازی جامعه تخصصی ساختمان شروع میشود و جلسات تدوین قانون نظام معماری در تیر 1358 منتشر گردید که این کار بواسطه دفتر ترویج و نظام معماری وزارت شهرسازی و مسکن نمایندگان سازمان ملی معماران (شهرسازان و دانشجویان معماری) انجام میشود. (شماره 21-20-19 جامعه و معماری 1358) در هر صورت این افراد که میبایست طرحهایی مبتنی بر تکنولوژی ساخت نوین را به جامعه معرفی کنند به دلایلی از این امر باز ماندند و به حاشیه کشیده شدند.

یافته ها

در تحقیقات این پژوهش با بررسی معماری و آثار معماران در ایران و کشورهای دیگر و مسیر ساخت و سازها و سیستم های معماری به کار گرفته شده تا زمان انقلاب اسلامی و وقایع بعد از انقلاب و شروع جنگ تحمیلی و تغییرات فراوان و افت ساخت و ساز و معماری در کشور و در ادامه ضعف اقتصادی مردم و گرانی مصالح ساختمانی و ناتوانی اقشار ضعیف جامعه در ساختمان سازی و همینطور دوران پس از جنگ تحمیلی و ورود دولت به پروژه های ساختمانی و کمبود و ضعف معماران در این زمان و مهم تر از آن وجود تحریمهای بین المللی و نبود مصالح و تکنولوژی های نوین در سطح کشور و بی نظمی و پراکندگی در امور فنی باعث افت شدیدی در مهندسی و معماری گردید. همچنین دولت نتوانست با شروع فعالیتهای عمرانی پای مشاوران و مهندسان و پیمانکاران را با همان تفکرات و شیوه های رو به رشد گذشته را به میان بیاورد. مدرنگرایی و تکنولوژی در معماری و امکانات برای تولید انبوه باعث ایجاد تعارض در بین مهندسی و معماران در ساخت و سازهای سال اخیر شده است. کارآمدترین و بهترین شیوه که مورد نیاز جامعه مهندسی کشور بود استفاده از تکنولوژی پیش ساخته و سریع سازی بوده است یعنی در واقع آمیختگی بیشتر صنعت ساختمان با صنایع وابسته و صنعتی سازی میباشد. و همچنین عدم تطابق فرهنگی بین معماری ایران و معماری غرب مشکلات عدیده ای را بوجود آورد و تقلید کورکورانه و بدون تفکر و همینطور نبود تکنولوژی هایی که در غرب مورد استفاده قرار داشت باعث ایجاد نابهنجاری و گسستگی در معماری ایران شد. از طرفی معماری غرب امروزه به سمت ویلا سازی و استفاده حداکثری از طبیعت حرکت میکند در حالیکه هنوز صنعت آپارتمان سازی در ایران به شکل کاملی پیاده نشده است و با نواقص خود به پیش میروند. بنابراین تناقض میان معماری پیش از پیش خود را نشان میدهد. در پی این اشتباهات که مشکلات فراوانی را در تطبیق این شرایط با محیط و فرهنگ ایرانی در پی داشت نقش معماران و هنرمندی آنان در تطبیق شرایط و تکنولوژی اهمیت فراوانی می یابد. در

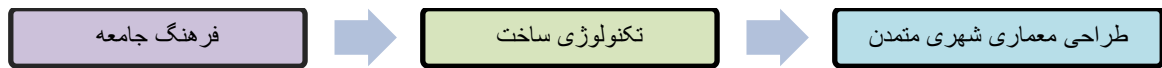

نهایت بررسی این موضوع ضرورت خاصی پیدا میکند که سریع سازی و ارزان سازی که در پیش ساختگی وجود داشت، شیوه ها و سنتها و فرهنگ بومی در خانه های ایرانی را فدای شیوه های تولید انبوه قطعات پیش ساخته رایج در کشورهای دیگر کرده است. و در نهایت بررسی کامل و جامعی از نقش معماران در دوران معاصر و آشنایی با سیستم های ساختمان سازی شناخت منسجمی را دریافت نماییم تا با اطلاعات کافی بتوانیم با تجزیه و تحلیل این یافته ها نتایج اثرگذار، مفید و برطرف کننده نیازهای مردم دست یافت.

تجزیه و تحلیل یافته ها

با استفاده از یافته ها میتوان سبک معماری نوینی را با توجه به اصالتهایی مانند اخلاق در مقابل منافع و کیفیت در مقابل کمیت طراحی و اجرا نمود عواملی چون محرمیت، محافظت فیزیکی، کاهش جرم و بزه کاری را به طور مستقیم در طراحی معماری مد نظر قرارداد. عوامل مورد نظر را در اختیار معماران گذاشته تا آنها بتوانند در چارچوبهای مشخص شده حرکت نمایند و آسایش و آرامش را به محیطهای مسکونی و فضاهای شهری به ارمغان بیاورند.

نمودار 3: سیر تکاملی طراحی شهری معماران (ماخذ: نگارندگان)

فرایند توسعه در کالبد شهرها بوده که با توجه به متغیرهای مرتبط با زندگی شهری تغییر میکند و این تغییرات ساختار تمدن را شکل میدهد و رشد و توسعه کشورها منوط به رشد و پیشرفت آنها در معماری و شهرسازی میباشد. با افزایش ارتباطات جمعی بین انسانها و ویژگیهای جوامع شهری امروزه باعث ناپایداری طراحی معماری و ایجاد سبکهای مختلف معماری شده است وجود مشکلاتی چون زیست محیطی، اجتماعی، مدیریتی، اقتصادی و کالبدی وجود جنگ تغییر نظام حاکمیتی بشدت در تعیین مسیر معماری و معماران تاثیر گذار بوده است. در تجزیه و تحلیل این پژوهش میتوان دریافت که معماری در اوایل و اواسط قرن بیستم مسیر جدیدی یافته است که معماران بدنبال ایده آل ها و ایده های جدیدی به فراخور ماشینی شدن و پیشرفت تکنولوژی بودند. معماران با کم کردن تزئینات و استفاده بیشتر از سازه هایی از بتن و استیل و همچنین کاربرد فراوان شیشه در نماهای ساختمانها، تغییر در پلان و نقشه های ساختمان سازی تفکرات خاصی را در میان معماران و طراحان ایجاد نمودند، معماری معاصر زاده دوران و زمان خود میباشد و نوآوری و نگاه به آینده و تلاش برای ارتقاء کیفیت معماری در آن از اهمیت خاصی برخوردار است. در این پژوهش میتوان اینگونه تحلیل کرد که با بررسی عناصر معماری مدرنیسم و پست مدرنیسم و سبک های دیگری مانند نیوکلاسیک و آرت دکو مشاهده میشود که معماران معاصر غالباً تلاش در ساختار شکنی و آینده نگری داشته اند و نمیتوان صرفاً معماری را در طراحی و ساخت ساختمانهای بزرگ دانست بلکه امری بسیار فراتر میباشد، زیرا عوامل بسیار زیادی در تعیین سبک تاثیر گذارند که معماران باید با آنها آشنایی کاملی داشته باشند. که در این مقاله بدقت مورد بررسی قرار گرفت. یکی دیگر از مسائلی که در این تحقیق که مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته، بررسی تفاوت ها و شباهتهای معماری در دوران معاصر و معماری مدرن میباشد. هر دو سبک تمایل زیادی به ایجاد فضاهای ساده و بدون شلوغی و با خطوطی نرم و صاف و هنرمندانه هستند که حس آرامش و راحتی را القاء میکند و در هر دوی این سبکها اصلاً از طرحهای سنگین و شلوغ و تزئینات استفاده ای نمیکند استفاده فراوان از فلز و چوب و شیشه بسیار مورد استفاده دو سبک میباشد. یکی از تفاوتهای این دو سبک این است که معماری معاصر به نسبت تغییرات بیشتری را در طرحها ایجاد مینماید و پایبندی کمتری نسبت به اصول خود دارد. سبک معماری معاصر بیشتر با این تفکر میباشد که فرم و تزئینات را از عملکرد مهمتر میدانند و معماران مهمترین نقش را در این زمینه دارند که میتوانند با تفکرات خود چگونگی طراحیها و سبکها را مشخص نمایند. معماران مروج معماری دانشگاهی با سبک های مختلف در ایران بوده و اثرات هنر این معماران چه در بناهای عمومی یا بخش خصوصی قابل مشاهده و تأثیر بسزایی در تغییر صورت معماری سنتی ایرانی به معماری مدرن غرب داشته است. اینان توانستند معماری درونگرای ایرانی را به معماری برونگرا تغییر داده و در مواقعی نیز با ترکیب معماری مدرن با معماری بومی ایران آثار ماندگاری از خود به جای بگذارند. ساختمان دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه تهران و ساختمان قماش از برجسته ترین کارهای دوبرول است که اکثراً ماهیت مدرن دارند. شکل گیری آموزش معماری به سبک غرب از 1306 ه.ش. در دارالفنون شروع و با تأسیس دانشکده ی هنرهای زیبا دانشگاه تهران 1319 آموزش معماری وارد یک فاز جدید شد.

نخستین فارغ التحصیلان معماری دانشکده هنرهای زیبا در سال 1322 ه.ش. وارد بازار کار شدند. در میان 51 نفر فارغ التحصیل برخی شناخته تر از دیگران اند و برخی دیگر بر جریان معماری مدرن در ایران تأثیر فراوانی گذاشته اند که مهمترین آنها هوشنگ سیحون است سیحون علاوه بر تأثیری که در قالب طراحی های معماری از خود بر جای گذاشت، سهم عمده ای از آموزش معماری را نیز بر عهده داشت. و معماران باید با بررسی آثار این معماران تأثیر گذار سبک معماری مناسب در کشورمان را پیاده نمایند.

نتیجه گیری

در این مقاله بررسی برخی عوامل تاثیر گذار در معماری معاصر مانند فرهنگ، اقتصاد، سیاسی بر در ایران مطرح شده است تا بتواند گرایش کلی زمینه های معماری معاصر ایران را با توجه به تاثیر گذاری این عوامل مورد مطالعه و بررسی قرار دهد.

سخن پایانی اینکه اهمیت و نقش معماران در حرکت و رشد معماری بسیار موثر بوده است طراحی و ایده پردازی معماران میتواند براحتی سرمایه گذاران را متقاعد کند تا برای فراهم آوردن امکانات و مصالح و تجهیزات مورد نیاز اقدام نمایند طراحی فضاهای مناسب با فرهنگ و تطبیق ساخت و ساز با فرهنگ بومی، ایرانی خود میتواند سبک جدیدی از معماری را بنا نهد. امروزه هزینه های فراوانی برای نمایش ثروت و قدرت میشود که نماد اقتصاد مصرفی میباشد و تکنولوژی نقش ابزاری دارد و وسیله ای برای رسیدن به هدف معمار میباشد و میبایست اهداف مشخصی در معماری تبیین شود مانند نمادگرایی ملی، اسلامی، حمایت از قشر ضعیف به هر حال تغییر فرهنگ به تدریج گسترده تر میشود و ناخواسته معماری وارداتی نیازمند تکنولوژی وارداتی نیز میشود و این موضوع تعارضات فرهنگی و اجتماعی گسترده ای را در جامعه بوجود می آورد که متأسفانه مردم کشورمان بیشترین آسیب را از این تعارضات خواهند دید. در پایان نقش بسیار مهم و تاثیر گذار معماران و طراحان و مهندسان سازه مشخص میگردد و در واقع معماران سازندگان فرهنگ و تمدن ملتها می باشند و میتوانند باعث رونق اقتصاد و وجود آرامش روانی در اجتماع و در بین مردم هر سرزمینی باشند و مهمترین راهکارهایی که معماران برای انطباق با تکنولوژی بدست آوردند تفکیک فضایی و جدا کردن فضاها و حریم های خصوصی و نیمه خصوصی و عمومی بوده است و همچنین با توجه به بعضی جزییات مانند طراحی مدخل برای ساختمانهای مسکونی و یا تعبیه مطبخ برای آشپزخانه تا حدودی بتوانند با فرهنگ بومی و اسلامی مردم ایران انطباق ایجاد نمایند و با حفظ حریمها باعث استحکام بنیان خانواده ها گردند.

"نویسندگان اعلام میدارند که در انجام این پژوهش هیچگونه تعارض منافعی برای ایشان وجود نداشته است."

منابع

- 1- قربانی، سالمه، (1392)، اصول معماری و شهرسازی ایرانی - اسلامی و مقایسه آن با معماری و شهرسازی معاصر، کنفرانس بین المللی عمران، معماری و توسعه پایدار شهری، تبریز - ولی زاده، همایون، (1394)، چالش های معماری و شهرسازی ایران از منظر اخلاق اسلامی (بررسی تطبیقی معماری سنتی و معاصر) مهندسی 2 ساختمان و علوم مسکن
- 3- ثابت ثانی، ناصر، (1392)، مقدمه های برخی عوامل تأثیرگذار بر معماری معاصر ایران در فاصله های سالهای 1320 تا 1357 ه.ش. معماری و شهرسازی آرمان شهر
- 4- طالبی، حامد، حجت، عیسی، فرضیان، محمد، (1393) بررسی نقش حکومت، مردم و معماران در پیدایش کوی های مسکونی کوتاه مرتبه در تهران در دوره پهلوی دوم، نشریه هنرهای زیبا - معماری و شهرسازی دوره 19 شماره 1- بهار 1393
- 5- پیشوایی، حمیدرضا، میرزایی، زهرا، زارعی حاجی آبادی، (1394)، بررسی مقولات کلیدی در ادبیات معماری معاصر ایران، 1325-1394ش مجله علمی و معماری و شهرسازی صفه،
- 6- جلیلی، تورج و ادیبی، حامد، (1395)، بررسی علل تحول معماری ساختمان های ایران (تهران) در اواخر دوره قاجار و اوایل دوره پهلوی، کنفرانس بین المللی مهندسی شهرسازی، عمران، معماری، قم
- 7- مجله هنر و معماری شماره 43-44 هنر و معماری 2536، 1
- 8- نقابت، فرخ، (2536). استفاده از انرژی خورشیدی در ایران. نشریه شماره 17. تهران: مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن
- 9- مسکن و تکنولوژی. 1358. جامعه و معماری (19.20.21) 7.6
- 12- زیبا، کرامت، سمیرا حاجب، ابراهیم فیض اله بیگی، (1391) بررسی ساختار و مصالح بناهای مسکونی در دوره ی پهلوی دوم نمونه مورد مطالعه: شهر ارومیه،
- 13- کتاب فضا، زمان، معماری، گیدیون، (1353)
- 14- محمدجواد، مهدوی نژاد، 1392، ظرفیتهای معماری معاصر ایران برای تبدیل به میراثی برای آینده: در جستجوی معماری سرآمد
- 15- محمد، مظفری، 1400، هویت و اثر بخشی به معماری معاصر ایران با بررسی مفهوم فرم، تحلیل مجموعه فرهنگی هنری
- 16- علیرضا، خضریان و دیگران، نقش صنعتی سازی ساختمان و تاثیر آن بر معماری معاصر ایران (با توجه به نمونه موردی شهرک اکباتان)
- 17- Pakbaz, R. (2001). Iranian Painting: Long ago Until Today, (2nd ed). Tehran: Zarrin-o Simin.